

Vino i vinogradarstvo u Slavoniji, Srijemu i Baranji u povijesnoj perspektivi

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod i Erdut, 20. – 22. rujna 2017.

U okviru znanstveno-istraživačkog rada Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje redovito se održavaju skupovi s temama iz povijesti sjeveroistočnog dijela Hrvatske. U rujnu 2017. Podružnica je u suradnji s tvrtkom Erdutski vinogradi d. o. o. organizirala trodnevan znanstveni skup *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje*. Potaknuti dugom vinogradarskom tradicijom u ovim krajevima, domaćini su okupili razmjerno velik broj istraživača s ciljem predstavljanja rezultata istraživanja o značenju vina u društvenoj, gospodarskoj i kulturnoj povijesti. Nakon razmatranja pristiglih prijava, Znanstveni odbor skupa prihvatio je ukupno 32 izlaganja. Uz bok povjesničarima, sesijama su aktivno pribivali izlagači različitih profila (arheolozi, etnolozi, povjesničari umjetnosti i književni povjesničari), čiji su referati pokrivali širok spektar tema od starog vijeka do suvremenog doba. Sukladno s njihovim znanstvenim interesima, profilirala su se dva glavna istraživačka pitanja: jedan dio izlagača bavio se obilježjima uzgoja vinove loze u Slavoniji, Srijemu i Baranji od antike do danas, dok je drugi nastojao prikazati kako je proizvodnja vina utjecala na gospodarski i kulturni život te uopće na svakodnevicu tamošnjih žitelja. Organizatori su osmislili tematske grupe s obzirom na prostorne i vremenske odrednice pojedinih referata.

Gradska knjižnica Slavonski Brod ugostila je prve dvije sesije. Nakon pozdravnih riječi pomoćnika ravnateljice Hrvatskog instituta za povijest Gordana Ravančića, sudionicima skupa obratio se predstojnik Podružnice Stanko Andrić. Uslijedila su petnaestominutna izlaganja prve sesije pod naslovom *Vino i vinogradarstvo u starom i srednjem vijeku*. Potpisnik ovih redaka predstavio je antičke pisane izvore o vinu i vinogradarstvu u južnoj Panoniji tijekom principata. Ivana Artuković Župan iz arheološke perspektive obradila je paljevinsku nekropolu s Trga I. B. Mažuranić u Slavonskom Brodu kao dokaz za uporabu vina u rimskom pogrebnom obredu. Marija Karbić ukazala je na pisana vrela o vinogradarstvu u Požeškoj županiji u srednjem vijeku. Niz referata iz ranije povijesti zaključen je prilogom Silvije Pisk o pavlinima i njihovoj ulozi u razvoju vinogradarstva u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji. Nakon rasprave i stanke uslijedila su izlaganja o vinskim temama u Slavoniji u 19. i 20. stoljeću. Na primjeru brodske obitelji Brlić, Mato Artuković prikazao je bavljenje vinogradarstvom među imućnijim stanovništvom na razmeđu 19. i 20. stoljeća. Istim razdobljem bavila se i Karolina Lukač, priredivši priopćenje o razlikama vinogradarskih običaja između seoskog stanovništva i bogatog sloja na Brodskom brdu. Zlata Živaković-Kerže priložila je rad o stanju u vinogradarstvu Slavonije, Srijema i Baranje u drugoj polovini 19. stoljeća s posebnim osvrtom na pitanje suzbijanja filoksera. Mislav Matišić i Luka Jakopčić predstavili su rezultate terenskog istraživanja o društvenoj i demografskoj slici Baranje na temelju usporedbe broja gatora (vinskih podruma) i surduka (usječenih putova) s početka 20. stoljeća s njihovim prežicima u današnje doba. Posljednje izlaganje u brodscome dijelu simpozija održali su Suzana

Leček i Ivica Šute, istraživši pitanje razvoja vinogradarstva i vinarstva koncem tridesetih godina 20. stoljeća. Toga su se poslijepodneva izlagači uputili u Dalj i Erdut, gdje je nastavljen program skupa. Nakon ljubaznog dočeka u Dalju i prigodnih riječi što su ih uputili predstavnici tvrtke Edrutski vinogradi d. o. o., upriličen je obilazak lokalnih znamenitosti te druženje uz večeru.

Radni dio skupa nastavljen je u četvrtak, 21. rujna, u Erdutu. Treća sesija okupila je teme u kojima se govorilo o vinu i vinogradarstvu na erdutskom području. Danijel Jelaš objasnio je značenje erdutske gradske listine iz 1403. kao vrela za istraživanje društvene i gospodarske povijesti Erduta u kasnom srednjem vijeku. Mira Kolar-Dimitrijević iznijela je niz zanimljivih zapažanja o trgovini vinom na Erdutskom vlastelinstvu između dvaju svjetskih ratova. Sesiju je zaključio Hrvoje Pavić prilogom o stanju erdutskih vinograda tijekom Domovinskog rata, sve do mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja. Nakon rasprave i stanke uslijedila je sesija pod naslovom *Vino i vinogradarstvo u ranom novom vijeku – osmansko i feudalno razdoblje*. Taj dio skupa otvorio je Anđelko Vlašić referatom o vinu i vinogradarstvu u Slavoniji i Srijemu tijekom osmanske vladavine u 16. i 17. stoljeću. Robert Skenderović izložio je rezultate istraživanja o temi vinogradarstva među Hrvatima u ugarskom Podunavlju za osmanske vlasti i nakon Velikog bečkog rata. Tragom komorskih i desetinskih popisa, Milan Vrbanus analizirao je stanje vinogradarstva i vinarstva u civilnoj Slavoniji u prvoj polovini 18. stoljeća. Iz perspektive kulturne baštine, Jasminka Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak pratile su tradiciju vinogradarstva na izabranim primjerima iz raznorodne ostavštine slavonskih plemićkih obitelji. Peta sesija ponudila je četiri izlaganja o vinogradarstvu u Slavoniji tijekom 19. i 20. stoljeća. Nikola Cik istražio je promjene u veličinama obradivih površina pod vinogradima na slavonskom području u drugoj polovini 19. stoljeća. Luka Marijanović osvrnuo se na razvoj vinarstva na vlastelinstvu današnje Đakovačko-osječke nadbiskupije, s naglaskom na prilike tijekom 20. stoljeća. Slađana Josipović Batorek na primjeru biskupijskih vinograda ispitala je provedbu Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji nakon 1945. na posjedima Đakovačke i srijemske biskupije. Na osnovi relevantne građe za Slavoniju u razdoblju od 1945. do 1952., Saša Senjan izvijestio je o odnosu Komunističke partije Jugoslavije prema proizvodnji i konzumaciji vina. Poslijepodne je upriličen stručni obilazak erdutskih vinograda na istočnim obroncima Daljske planine uz Dunav. Nakon obilaska vinograda, gdje su imali priliku *in situ* upoznati kako se u najnovije doba odvija berba, sudionici su se uputili u kraći posjet obližnjem Aljmašu.

Posljednji dan skupa bio je uglavnom posvećen vinu i vinogradarstvu u Srijemu. Đura Hardi održao je izlaganje o stanju vinarstva i vinogradarstva na južnim padinama Fruške gore sredinom 13. stoljeća na primjeru jedne povelje ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV. iz 1253. Petar Rokai, umjesto Meline Rokai, pročitao je referat o proizvodnji i trgovini srijemskim vinom u 15. stoljeću. Na temelju pisane građe od 12. do 16. stoljeća Stanko Andrić prikazao je spomen srijemskog vina u srednjem vijeku. Vladan Gavrilović obradio je povijesna pitanja koja proizlaze iz plaćanja vinske desetine fruškogorskog manastira Bešenovo tijekom sedamdesetih godina 18. stoljeća. Lidija Barišić Bogišić je na osnovi knjigovodstvene vinske knjige iz ostavštine Vukovarskog vlastelinstva prikazala stanje u tamošnjem vinogradarstvu i vinarstvu između 1912. i 1914. Posljednja sesija okupila je petero izlagača. Branko Ostajmer skicirao je prilike u kojima je djelovalo iločko Prvo srijemsko vinarsko društvo od osnutka 1873. O toj i o drugim iločkim vinarskim udrugama koje su osnovane koncem 19. stoljeća izlagao je Marko Kevo. Dinko Župan prikazao je zastupljenost vinove loze u pojedinim

školskim vrtovima slavonskih pučkih škola, da bi potom uputio na primjer Gospodarske škole u Požegi (Kraljevska zemaljska ratarnica), u kojoj su učenici pred kraj 19. i početkom 20. stoljeća polazili praktičnu nastavu iz vinogradarstva. Posljednja dva referata bavila su se slavonskim vinima i vinogradarstvom u književnosti. Anica Bilić interpretirala je tekstove o vinu što su ih ispisali autori Marija Antun i Josip Stipan Relković, Josip Lovretić, Ivana Brlić-Mažuranić, Mladen Barbarić, Ivan Kozarac, Iso Velikanović, Dragutin Tadijanović i drugi. Marina Jemrić prikazala je i analizirala vinske motive u pjesničkoj ostavštini Ante Benešića. Nakon diskusije organizatori su uputili riječi zahvale svim sudionicima i prisutnoj publici. Svi izlagači pozvani su na slanje svojih referata u svrhu što skorije objave tiskanog zbornika radova. Na koncu okupljanja domaćini drugog dijela skupa – Erdutski vinogradi d. o. o. – organizirali su izložbu i degustaciju vina.

Interdisciplinarno okupljanje oko teme vina i vinogradarstva predstavlja treći u nizu skupova pod okriljem Podružnice Hrvatskog instituta za povijest, u čijem je istraživačkom fokusu ekohistorijsko pitanje. Nakon ranijih susreta koji su propitali značenje rijeke Save i slavonskih šuma u dugom povijesnom trajanju, pokazalo se da su vinske teme ništa manje plodno područje za istraživanje i razmjenu mišljenja u konstruktivnoj raspravi. Povrh vlastitih istraživačkih dometa, izlagači su skicirali glavne probleme na koje nailaze u radu na različitim tipovima vrela, kao i prednosti ili mane pojedinog metodološkog pristupa. Napose valja odati priznanje djelatnicima Erdutskih vinograda, koji su se i na radnom dijelu skupa i u popratnom programu svojski potrudili da okupljanje protekne u istinski ugodnoj atmosferi. Zahvaljujući njihovom gostoprimstvu i stručnom vodstvu, sudionici skupa imali su priliku lako upostaviti kontakte i stvoriti temelje za daljnju suradnju. Danas, kad se humanističke znanosti – pa tako i povijest te njoj srodne discipline – nalaze na svojevrsnoj prekretnici, brodsko-erdutski skup svjedoči da je ipak moguće okupiti istraživače koji će u sinergiji s gospodarskim subjektima djelotvorno raditi na boljem poznavanju lokalnih tradicija. Treba se nadati da će tako biti i u budućnosti.

Josip Parat

Križarski pohod ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II.

Znanstveni kolokvij 800 godina križarskog pohoda Andrije II. (800 years of Andrew II's crusade), Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb (27. listopada 2017.)

Povodom 800 godina križarskog pohoda Andrije II., vladara Zemalja Krune sv. Stjepana, u organizaciji Odjela za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta i Magistralne delegacije za Hrvatsku Viteškog reda Svetoga groba jeruzalemskog (OESSH) 27. listopada 2017. održan je znanstveni kolokvij. Riječ je o drugom kolokviju u nizu *Colloquium historicum Universitatis Studiorum Catholicae Croatica* Odjela za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta. Kolokvij je, uz znanstveni, imao i popularni pristup, s ciljem upoznavanja vojnih, socijalnih, kulturnih i lokalnih aspekata V. križarskog pohoda te narativa vezanih uz njega.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 49

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2017.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 49

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor

Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina d. d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued
250 primjeraka / 250 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*